

Posudek na diplomovou práci

Ján Bakyta Osthoffov zákon a krátenie dlhých vokálov v gréčtine FF UK Praha, září 2007

Ján Bakyta si ve své diplomové práci položil otázku platnosti tzv. Osthoffova zákona, podle něhož se v pražeckém období krátily dlouhé vokály v pozici před sonorou (*r, l, m, n, j, w*) a dalším konsonantem. Historii stanovení tohoto hláskového zákona, jeho přijetí a precizování výstižně a v rozumném rozsahu popsal v první kapitole práce (s. 1-7). Lze říci, že platnost Osthoffova zákona je dodnes bez velkých pochyb přijímána většinou autorit. Indoeuropeistika však prošla od Osthoffovy doby bouřlivým vývojem, prosadila se např. laryngální teorie, rozvíjí se teorie pie. akcentových/ablautových paradigm ad., a proto je více než žádoucí staré „zákony“ revidovat. V tom je třeba vidět budoucnost diachronní jazykovědy a lze jen ocenit, že si diplomand odvážně vybral pro svou práci takové téma.

Podstatou diplomové práce J. Bakyty je argumentace, že vokály, které jsou tradičně interpretovány jako zkrácené v důsledku Osthoffova zákona, lze vyložit a rekonstruovat i jinak. Ve své práci postupně rozebírá jednotlivé tvary, které jsou nejčastěji považovány za doklady Osthoffova zákona v řeckých gramatikách: 1) tvary subst. $\nu\alpha\upsilon\varsigma$, $\beta\omicron\upsilon\varsigma$ a $Z\epsilon\upsilon\varsigma$ (str. 8-24 a 39-42); 2) tvary subst. na $-\epsilon\upsilon\varsigma$ (str. 24-42); 3) tvary akuz. pl. $\bar{a}$ -, o -, i - a u -kmenů (str. 42-59); 4) tvar pie. tematického instr. pl./řec. dat. pl. (str. 59-65); 5) tvar dat. pl. $\bar{a}$ -kmenů (str. 65-69); 6) tvary participií na $-nt-$ (str. 69-78); 7) tvary 3. os. pl. akt. (str. 78-83); 8) slovesné tvary s kořenem v dlouhém stupni (str. 83-85); a 9) tvar $\alpha\upsilon\tau\eta$ (str. 86). V závěru (str. 86-89) jednotlivé výsledky stručně opakuje a shrnuje, že je možné se v historické gramatice řečtiny bez Osthoffova zákona pohodlně obejít.

Diplomand podal ve své práci nepochybně úctyhodný intelektuální výkon. Argumentuje přesvědčivě, poctivě a nepředpojatě, jeho výklad nepodléhá nějakému apriornímu stanovisku, naopak je sám schopen přiznat, kde je jeho argumentace sporná, a sám sobě klást otázky, které problém dále komplikují. Nepokouší se tvrdit, že zná řešení, pouze nabízí možná řešení a na základě jejich rozboru se někdy více, někdy méně přesvědčeně k některému z nich přikloní. Vzhledem k tomu, že – jak již bylo uvedeno – podstatou práce je ukázat, že lze dané jevy vyložit jinak než pomocí Osthoffova zákona, nutně se dotýká mnoha jiných otázek vývoje řeckého jazyka i indoevropské srovnávací jazykovědy a projevuje přitom suverénní orientaci v oboru a schopnost samostatného úsudku. (Navrhuje např. velmi odvážně, ale přesvědčivě novou rekonstrukci pie. koncovky instr. pl. – str. 64n.) S odbornou literaturou (v češtině, němčině, angličtině a francouzštině) pracuje velice pečlivě a je zjevně schopen pojmut a zpracovat velké množství informací.

J. Bakyta píše – nakolik je to jen v daném oboru možné – čtivě a s lehkostí, dokonce mnohdy s vtípem. Za trochu rušivé považují příliš dlouhé a málo strukturované kapitoly. Pro další vědeckou práci diplomandovi doporučuji psát méně „v próze“, tedy více text formálně strukturovat, prokládat např. přehlednými diagramy, více odsazovat jednotlivé příklady a rekonstrukce, možná i lépe v textu odlišit citované a kritizované cizí názory a vlastní konečná stanoviska. Nelze očekávat, že jeho budoucí čtenáři budou číst jeho odborné studie vždy soustředěně od začátku do konce. Rovněž by mohl více vyjít vstříc čtenáři tím, že by v poznámkovém aparátu stručně připomněl podstatu jednotlivých jevů řecké historické gramatiky a indoeuropeistiky, na něž odkazuje.

Rovněž spíše jako doporučení pro budoucí vědeckou práci diplomanda je míněna následující poznámka: Do budoucna je nutné pracovat s vlastním excerpovaným primárním materiálem a nespoléhat se pouze na příklady citované v gramatikách. Z vlastní zkušenosti vím, že tento postup není vždy spolehlivý – jednotlivé příručky přebírají příklady jedna od

druhé a v zájmu stručnosti a přehlednosti se mnohdy vyhýbají uvádění protipříkladů. Navíc máme dnes díky elektronickým databázím možnosti, které naši předchůdci neměli. Je však nutné uznat, že v dané diplomové práci, tak jak bylo její téma stanoveno, by něco takového bylo sotva možné – rozsah takové práce by se pak blížil spíše práci habilitační.

Jednotlivých drobných věcných poznámek by mohlo být mnoho, protože, jak již bylo řečeno, diplomand zvolil téma práce i její strukturu tak, že se nutně dotýká mnoha velmi sporných otázek, na něž mohou mít různí badatelé různé názory. Zmíním zde ty podle mého názoru nejdůležitější:

1) Komplikovaná otázka vývoje laryngály ve styku s likvidou nebo nazálou. První problém je, zda se likvida nebo nazála např. ve skupině VHR nebo RH- chová jako sonanta, nebo jako konsonant; druhá otázka je chronologická: pokud je R ve skupině sonantou, dojde dříve k její vokalizaci, nebo k eliminaci laryngály? Diplomandova interpretace vývoje těchto hláskových skupin je na mnoha místech nestandardní, např.:

- str. 9: $*nh_2w-$ > $*n^h_2w-$ > $nāw-$ × skupina RHC na počátku slova se ovšem chová pravděpodobně stejně jako skupina CHC (R zde tedy vystupuje jako běžný konsonant), tj. Ch_2C > řec. CaC (srv. např. $*mh_2k'-rō-$ > $μακρός$), výsledkem by tedy mělo být $naw-$; podobně na str. 11: $†āvas$ < $*nh_2uēs$; na str. 39: $*nh_2-u-si$ > $nāusi$, zde by podle mého názoru rovněž neměl být očekáván dlouhý vokál;

- str. 52: zjednodušení skupiny konsonantů v $*-eh_2ns$ – domnívám se, že není možné očekávat jako první krok jednoduché vypadnutí laryngály; podobně na str. 74: $*g^w h_2-nt-$ > $*g^w-nt-$ (srv. např. $*di-dh_3-nt-$ > řec. $δίδοις$).

2) Analogie. V této otázce máme s diplomandem dlouhodobě poněkud odlišná stanoviska. Domnívám se, že není možné předpokládat tvoření některých tvarů slova $ναῦς$ podle příslušných tvarů slova $βοῦς$ (str. 11) či naopak (str. 14) – takovou proporcí snad můžeme dnes vidět my, těžko si však představit, že by daným způsobem postupovali rodilí mluvčí, tím spíše, že – jak J. Bakyta správně píše na jiném místě – nepochybně jde o slova základní slovní zásoby.

3) Akcentová/ablautová paradigmata.

- Co brání tomu zvážit i možnost, že by paradigmata jmen $ναῦς$ a $βοῦς$ (v případě rekonstrukce s laryngálou) byla hysterokinetická?

- Jak diplomand chápe $-o-$ v kořeni v akrostatických paradigmatech (str. 11 a 15)?

- K flexi subst. na $-eu-$: je pravda, že se existence mesostatického paradigmatu v pie. považuje za spornou. Akcentová/ablautová paradigmata byla však navržena pro primární odvozeniny, nikoli pro sekundární. Zde se jedná o sekundární odvozeniny, a u nich je naopak, podle mého názoru, stálý akcent na sufixu zcela běžný. Dále: při srovnávání s jinými jazyky je nutné pracovat se stejnými sémantickými typy, nikoli jen se slovy s (třeba jen zdánlivě) stejným sufixem: např. perské *dahyāuš*, „zem“, nemůže být srovnáváno s agentním typem $βασιλεύς$ (str. 27).

4) Drobné poznámky k zmíněným latinským jevům:

- str. 54: dloužení V před skupinou ns je v latině zcela obecně platné

- str. 63: odvození lat. dat. pl. $-īs$ < $*-ō/ois$ je naopak velmi nejasné

Výše uvedené věcné poznámky nejsou míněny jako kritika, ale jen jako podklad k případné diskusi při obhajobě.

V závěru je třeba pouze zopakovat, že si diplomand zvolil pro svou práci zajímavé téma a prokázal schopnost originálního kritického úsudku i přehledného zpracování nelehké látky. Předloženou diplomovou práci J. Bakyty proto považuji za velice dobrý podklad k obhajobě.

V Praze dne 8. září 2007

Mgr. Lucie Pultrová, Ph.D.